

Tekstsoorten & tekstvormen

Tekst = het geschreven maar ook het gesproken of gevisualiseerde (uitgebeelde) woord. Je kunt tot een volgende indeling komen.

	Tekstsoorten en -doelen	Tekstvormen
fictie	Diverterende tekst = tekst ter vermaak: amuseren; gevoelens tot uitdrukking brengen	Poëzie: gedichten, liederen, popsongs Proza: verhalen (korte verhalen, fabels, sagen, legenden, mythen, sprookjes), novellen, romans, strips, cartoons Drama: toneelteksten, cabarettteksten, sketches, conferences
Non-fictie	A) Informatieve tekst: objectieve/feitelijke informatie verschaffen; Uiteenzetting: puntsgewijze en gedetailleerde beschrijving van plannen, gedachten, standpunten of werkwijze B) Overtuigende tekst: mening geven; overtuigen van mening d.m.v. argumenten Bijkomende tekstdoelen: adviseren, waarschuwen, oordeel uitspreken Beschouwing: objectieve bespreking van verschillende standpunten of kanten van een zaak om tot een beargunteerd(e) oordeel/afweging te komen Betoog: redenering om m.b.v. van argumenten of geselecteerde feiten een standpunt te bewijzen of aannemelijk te maken C) Activerende of aansprekende tekst: aansporen tot handelen, b.v. je aanzetten to het kopen van een product, het afsluiten van een verzekering, het bijwonen van een vergadering, voorstelling, (sport)evenement enz.	ad A) Gebruiksaanwijzing, handleiding, nieuwsbrief, brochure, folder, recept, verslag, notulen, reportage, rapport, (pers)bericht, interview, informatief (beschrijvend) artikel, studietekst, encyclopedische tekst, prijsaanvraag, informatieaanvraag etc. ad B) kranten- of tijdschriftartikel, specialistisch artikel, column, recensie (beoordeling boek/film/voorstelling), reportage, (discussie)nota, plan, interview, ingezonden brief, klachtenbrief etc. ad C) advertentie, commercial, oproep, convocatie, affiche, pamflet, folder, flyer, campagne, bedrijfspresentatie, nieuwsbrief, offerte etc.

Fictieteksten blijven in deze *Routeplanner* buiten beschouwing. In fictie gaat het voornamelijk om gevoelsoverdracht, in non-fictie om zaken die je eventueel verstandelijk kunt opslaan (informatie), berekenen (mening, visie) of waar je, liefst op grond van verstandelijke afwegingen, op in kunt gaan (activerende tekst).

Leesstappen (algemeen)

Je moet een zakelijke tekst nooit blind van woord één tot woord laatst lezen maar van groot naar klein bekijken en onderzoeken, stapsgewijs (van uiterlijk naar globale inhoud naar detail):

- 1) Oriënteer** je op de tekst, d.w.z. let op alle uiterlijkheden ervan zodat je kunt bepalen met welke **tekstvorm** en welk **tekstonderwerp** je te maken hebt.
- 2) Lees globaal**, d.w.z. in 'telegramstijl' zoeken naar hoofdzaak van elke alinea. Je leidt dan af om welke **tekstsoort** het gaat en wat de inhoudelijke gedachtelijn (het **bouwplan**) is.
- 3) Lees intensief** ofwel **zoekend** en **onderscheid** zo **hoofd- en bijzaken**, feiten, beweringen, argumenten en je achterhaalt betekenissen binnen de tekst en in algemeen verband.
- 4) Lees** indien nodig **kritisch**. Feiten, beweringen, meningen en argumenten **beoordelen** op betrouwbaarheid en **teksttoon** of eventuele **humor** doorgronden. En bedient de schrijver zich van een bepaalde stijl (ironie en sarcasme) of staat er 'tussen de regels' wel wat er staat?

Nederlands

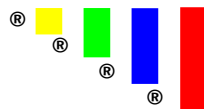
Routeplanner 4

www.routeplanner-nederlands.nl

Zakelijke teksten lezen I

Tekstvormen & -soorten
Bouwplannen
Leesstrategieën & samenvatten
Soorten tekstvragen
Standpunten & argumenten

1t
1-2h / 1v / 2t
3h / 2-3v / 3-4 t
3(h)v

© 2012

CTeS.nl

Beek, Limburg

Bouwplannen ofwel tekststructuren

Een zakelijke tekst heeft altijd een bepaalde opbouw of structuur. Wij noemen dit een **bouwplan**. Het is zeer belangrijk dit bouwplan al tijdens het **globaal lezen** te doorzien. Deze bouwplannen geven niet veel méér weer dan de kaders van het verstandelijk denken van de mens.

I de algemeen beschrijvende tekst	II de probleemtekst	III de vergelijkings- tekst (beschouwing)	IV de maatregeltekst
Probeer invulling te vinden voor de vragen: Wie? Wat? (+ waarom?) (+ hoe?) Waar? Wanneer? Niet alle vragen hoeven beantwoord te worden	probleem/kwestie ↓ oorza(a)k(en) ↓ gevolg(en) ↓ oplossing(en)??	onderwerp/verschijnsel ↙ ↘ -- ++ nadelen; voordelen; arg. tégen; arg. vóór; vroeger nu ↘ ↙ oordeel of afweging (+advies)	maatregel (ingevoerd of pas voorgesteld) waarom? hoe gerealiseerd of te realiseren? effect?

Zo'n bouwplan of tekststructuur heeft niet alleen betrekking op complete lange teksten maar kun je ook terugvinden in tekstdelen, per alinea of zelfs binnen een enkele zin. Als je zegt *Ik heb niet kunnen leren, doordat mijn hondje ongesteld was*, geef je al een probleem en een oorzaak aan.

Bouwplannen kunnen binnen een tekst op allerlei manieren gecombineerd worden. Een probleemplan (II) kan bijvoorbeeld volgen op een algemeen beschrijvende inleiding (I) waarin wordt omschreven wat het probleem is, voor wie en waarom. Als dan oplossingen worden voorgesteld, kun je met een maatregelstructuur (IV) instrueren hoe die oplossingen precies moeten worden aangepakt om het beoogde effect te garanderen. Een ingevoerde maatregel kan bijvoorbeeld na een jaar worden beoordeeld. Dan gaat men negatieve (-) en positieve (+) effecten tegenover elkaar zetten en afwegen (III). Een rechter doet ook zoiets.

I Beschrijvende tekst en uiteenzetting

De volgende voorbeeldtekstjes I t/m III zijn gebaseerd op de zogenaamde basisvorming in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Die werd ingevoerd in 1993 (lang geleden) en is inmiddels weer afgeschaft, maar het toegenomen aantal lesuren is grotendeels gehandhaafd.

Sinds de basisvorming in het voortgezet onderwijs zijn de dagen voor scholieren langer en intensiever geworden. Daarbij zijn schooltassen ingewisseld voor grote sterke rugzakken, met aangepaste vulling.

Elke ochtend wordt kindlief door pa en ma, of pa of ma, uitgewuifd voor een verre zware reis. (Andersom komt ook voor.) Bij terugkomst, tegen de avond, wacht er echter geen ontvangst waar een verloren zoon of dochter naar uit zou zien. Daar is geen tijd voor. Als er al iemand thuis is, dan roept al snel weer de plicht: woordjes leren, werkstukje maken, 'internetten', gamen, clubje 1, clubje 2, GTST / wegstemprogramma op RTL of SBS, huiswerk, slapen.

Eten? Klokhuis? (Jeugd)journaal? Krant? Boek Lezen?? Niks doen???

Wie?
Scholieren

Wat?
Lange (school)dagen:
school – huiswerk – club – huiswerk
Weinig eigen vrije tijd

(Wanneer?)
(Sinds basisvorming)

Vanwege de toon kun je een aantal verborgen meningen in de tekst lezen maar omdat de schrijver ze niet uitwerkt of toelicht, is dit in hoofdzaak een beschrijvende, informatieve tekst - en dus geen betoog. De informatieve waarde kun je samenvatten met een **wie-** en **wat-vraag** (en eventueel een **wanneer-vraag**).

Als je hetzelfde onderwerp als probleem beschrijft, moeten er minimaal oorzaken worden genoemd en toegelicht. Het beschrijven van mogelijke gevolgen van de probleemsituatie en het bieden van een oplossing maakt zo'n tekst slechts completer. Dit laatste is echter niet noodzakelijk om te kunnen spreken van een 'probleembouwplan' (zie tekst II).

Een **uiteenzetting** is een puntsgewijze gedetailleerde beschrijving van plannen, theorieën, standpunten, procedure, werkwijze of de werking van een apparaat. Uiteenzetten is in feite ook ontvouwen. In de bovenbouw van het voortgezet onderwijs begint het tekstonderwijs met uiteenzettingen.

III Vergelijkings- of beoordelingsbouwplan (analyse)

I *Sinds de basisvorming in het voortgezet onderwijs zijn de dagen voor scholieren langer en intensiever geworden. Ze komen gemiddeld om half vier thuis, waar leerlingen voorheen al om half drie thuis waren. De langere schooldagen zijn te wijten aan het bredere vakkenaanbod in de basisvorming. Zo krijgen ook vwo-kinderen drie jaar lang vakken als verzorging en techniek. Meer vakken betekent simpelweg meer lesuren draaien: zo'n tweëëndertig per week.*

II *Enerzijds is het een goede zaak dat alle leerlingen een brede ontwikkeling wordt aangeboden. Voor de meer theoretisch ingestelde leerlingen is het immers goed dat ze door middel van vakken als verzorging en techniek met de meer praktische kanten van het leven in aanraking komen, terwijl praktisch ingestelde leerlingen niet zomaar worden vrijgesteld van stukjes algemene kennis. Leerlingen van 12 tot 16 jaar moeten dus zowel hun hoofd als hun handen leren gebruiken, of zowel hun handen als hun hoofd.*

III *Aan de andere kant zijn de lesdagen voor deze leerlingen soms erg lang. Gemiddeld hebben zij 6½ lesuur per dag. En elke docent vindt zijn vak natuurlijk belangrijk genoeg om de leerlingen na elke les nog even thuis te laten doen waar men in de les niet aan toekwam. Leerlingen lijken bij elke onderwijsverandering van de laatste decennia méér van het een of ander te moeten doen, en dus meer beknot te worden in hun tijd.*

IV *Je ontkomt er dan ook niet aan te constateren dat er voor jongeren op deze manier maar erg weinig tijd overblijft voor een eigen, persoonlijke ontwikkeling, of om bijvoorbeeld ook eens niets te doen, tenzij zij besluiten op een eigen, 'creatieve' manier met school en huiswerk om te gaan.*

V *We leven in productieve tijden en daarbij past kennelijk volledige inzetbaarheid. Wát iemand doet, doet er niet zo toe. Als hij maar de indruk wekt veel te doen. Onderwijsveranderaars zouden zich eens vaker vooraf kunnen afvragen of het wel zo gezond is jonge mensen ten koste van hun persoonlijkheidsontwikkeling alvast te prepareren naar de wenselijkheden of noden van de maatschappij.*

De gemarkeerde woorden zijn de belangrijkste **signaalwoorden**. De woordgroep *te wijten aan* luidt een **oorzaak** voor de gedane uitspraak in; *enerzijds en aan de andere kant* geven de **tegenstelling** tussen positieve en negatieve aspecten aan; *na dan ook* komt een **gevolg**; *zouden ... eens* wijst op een **advies**.

De **vetgedrukte** woorden zijn signaalwoorden die de **verdere argumentatie** en toelichting vormgeven.

II Probleemstructuur

Sinds de basisvorming in het voortgezet onderwijs zijn de dagen voor scholieren langer en intensiever geworden. Ze komen gemiddeld om half vier thuis waar leerlingen voorheen al om half drie thuis waren. Daarbij zijn scholieren veelal sleutelkinderen geworden en lijkt het erop dat iedere huisgenoot zijn of haar eigen thuisprogramma moet afwerken om de vt-verplichtingen buitenshuis te kunnen naleven of nastreven.

De langere schooldagen zijn te wijten aan het bredere vakkenaanbod in de basisvorming. Zo kregen ook vwo-kinderen drie jaar lang vakken als verzorging en/of techniek. Meer vakken betekent sowieso meer lesuren dragen: zo'n tweëëndertig per week. Meer lesuren betekent dus meer huiswerk. Die optelsom vereist inderdaad slechts een basisopleiding. De discussie over het soort huiswerk dat leerlingen mee krijgen, dus over de zinvolheid ervan, laten we hier even buiten beschouwing.

Een tweede gegeven waarmee de hedendaagse jeugd te maken heeft, is in het algemeen de veranderde thuissituatie. Moeder is nu eenmaal niet meer al tijd thuis en paraat met een 'natje en een droogje'. Moeder werkt en de magnetron compenseert de vroegere gezamenlijke gezinsmaaltijd om vijf uur bij ambtenaren- en arbeidersgezinnen en zes uur bij middenstanders. Ieder gezinslid of iedere huisgenoot (men moet zorgvuldig omschrijven) is wel lid van de een of andere sportclub of sociale club. De verschijningsverplichtingen - al dan niet zelfopgelegd - die daaraan vastzitten, lopen binnen de woongemeenschappen bepaald niet altijd parallel.

Concluderend zijn dit op zich wellicht niet de grootste problemen, maar ze vragen van een jonge scholier toch heel wat flexibiliteit, organisatievermogen en discipline, wil hij of zij tenminste ook nog zijn of haar schoolverplichtingen nakomen.

werd ingevoerd, hoe men dat preciees deed en hoe men nu het onderwijs anders ging aanpakken, en tenslotte wat van die veranderingen uiteindelijk de resultaten (effecten) waren.

Verder kan je de situatie in de eerste drie jaren van het voortgezet onderwijs (basisvorming) beoordelen. Na een korte beschrijvende inleiding zet je de positieve aspecten naast de negatieve. Aan het einde probeer je tot een oordeel te komen. Zo'n tekst of tekstdeel heeft dan een **vergelijkingsbouwplan** of een **beoordelingsbouwplan**. Voorbeeld III laat zo'n beoordelingsbouwplan zien.

Let op: In het voorbeeld hier en in de volgende zijn woorden of woordgroepen **gemarkeerd**. Dit zijn **signaalwoorden**. We komen hier later op terug. Het zal je inmiddels tevens duidelijk zijn dat je een bouwplan het handigst uitwerkt in telegramstijl. Je gebruikt dan automatisch **kernwoorden** of korte **kernzinnen**, omdat een bouwplan zich moet beperken tot de **hoofdzaken** in een tekst. Dit wordt je verder in deze Routeplanner duidelijk gemaakt. Raadpleeg anders ook je docent.

Being prepared is all

Legenda

Tekstsoorten en tekstvormen
Tekstdoel en tekstpubliek
Informatieve tekst
Overtuigende tekst
Activerende of aansprekende tekst
Uiteenzetting
Beschouwing
Betoog
Leesstappen of -strategieën
Oriënterend lezen
Globaal lezen
Intensief lezen
Kritisch lezen

Tekstonderwerp
Bouwplan of tekststructuur
Beschrijvende tekst
Probleemtekst
Vergelijkingsstekst
Maatregeltekst
Tekstdeel
Alinea
Signaal- of verbindingswoorden
Tekstverbanden
Kernzinnen
Kernwoorden
Hoofd- en bijzaken
Hoofdgedachte
Verwijswoorden
Tekstschemata
Standpunt
Argumentatie
Feit en mening
Objectief en subjectief
Informatiedichtheid
Bewijs en argument
Geloofwaardigheid of aannemelijkheid
Toon en stijl

Probleem
Wie? > Scholieren
Wat? > Lange dagen;
Intensief bestaan

Oorzaken
School: meer vakken in basisvorming; meer HW
Thuis: werkende ouders; eigen vt-leven huisgenoten / gezinsleden

Gevolgen
Scholier moet leven goed en gedisciplineerd organiseren

Oplossing(en)
XXXXXXXXXXXXXX

Je kan aan hetzelfde onderwerp over de situatie van scholieren een tekstdeel met een **maatregelbouwplan** toevoegen. Je gaat dan beschrijven waarom (met welk doel) die basisvorming destijds

IV
Gevolg
Persoonlijke ontwikkeling raakt in de knel.

V Conclusie

Oordeel/Advies

Als functionele tijdbesteding de persoonlijkheidsontwikkeling van jongeren verdringt, is dat bedenkelijk.

Modeltekst 1

De kernzinnen zijn alleen ter illustratie vet gedrukt. Kernzinnen zijn meestal uitspraken of stellingen en bevatten daarom de hoofdzaken in een tekst. De met een aangegeven woorden zijn de belangrijkste signaal- of verbindingswoorden.

LASTIGE KINDEREN		Titel
Kernzin Voorbeeld (voor-af) + toelichting	I Gedragsproblemen bij kinderen kunnen worden veroorzaakt door onnatuurlijke toevoegingen aan het eten. Vooral kleurstoffen zijn boosdoeners. Kinderen die zich slecht kunnen concentreren of regelmatig zeer agressief zijn, worden lastige kinderen genoemd, of driftkickers. Het kan echter ook zijn dat zij alleen maar reacties vertonen op wat ze net hebben gegeten.	Alinea I
Kernzin (tegenstelling)	II Het duurt niettemin vaak een hele tijd voordat ouders of een arts een verband ontdekken tussen gedrag en voeding van het kind, als iemand het al ontdekt. Maar dan zijn de problemen nog niet verholpen. Ten eerste mag men zien te achterhalen welke stoffen precies het kind niet kan verdragen, vervolgens in welke producten deze stoffen voorkomen en tenslotte wat het kind dan wel mag hebben in plaats van al die zo overheerlijk gekleurde snoepjes en limonades.	Alinea II
Toelichting: opsomming gevolgproblemen		
Kernzin (conclusie)	III Men doet er in ieder geval goed aan een kind met hevige leer- en gedragsmoeilijkheden natuurvoeding uit de reformwinkel te geven. In de reformwinkel zijn namelijk ook lekkere dingen te vinden. Bovendien hoef je je daar niet zo'n zorgen te maken om niet-vermelde kunstmatige rommel. Het probleem hierbij is echter weer, dat bepaald niet iedereen reformproducten kan betalen.	Alinea III
Toelichtende verklaring		
Kernzin (tegenstelling)		

Als een tekst duidelijke kernzinnen heeft, kun je de tekst makkelijk **samenvatten** door deze kernzinnen met elkaar te verbinden. Signaalwoorden zijn daarbij een handig hulpmiddel, omdat zij aangeven hoe een tekst is opgebouwd (bouwplan). Een tekstschrijver hoeft echter niet altijd signaalwoorden te gebruiken. Je moet ze als lezer dan als het ware erbij denken.

Een tekst kun je ook terugbrengen tot kernwoorden of trefwoorden, b.v.:

- I Gedragsproblemen kinderen
- II Voeding
- III Natuurvoeding / wel duur

Met behulp van deze kernwoorden of 'kopjes' kun je de **hoofdgedachte** omschrijven, bijvoorbeeld: *Gedragsproblemen van kinderen kunnen te maken hebben met voeding. Natuurvoeding kan een oplossing bieden, maar deze is wel duur.*

Tekstvorm: Artikel.
Tekstsoort: Informatieve tekst.
Bouwplan: Lastige kinderen heeft duidelijk een probleemstructuur.

Modeltekst 2 (plus schematische weergave van het bouwplan)

Neerslachtigen presteren beter dan vrolijkerds	
Uitspraak	I Mensen die treurig zijn, leveren beter werk dan vrolijke mensen. Noors onderzoek heeft dit uitgewezen. Geir Kaufmann, hoogleraar psychologie in Oslo, zegt verrast te zijn door die uitslag. "We hadden het tegenovergestelde verwacht."
Verklaring / toelichting Bevat vergelijking / tegenstelling	II Volgens Kaufmann neigen vrolijke mensen ertoe hun eigen mogelijkheden te overschatten, en de complexiteit van problemen juist te onderschatten. Ze kiezen snel voor makkelijke of voor de hand liggende antwoorden. Het mistroostige deel der mensheid daarentegen heeft minder vertrouwen in zichzelf, gaat dieper in op problemen en vindt creatievere oplossingen, aldus de onderzoeker. Hij zegt: "Er bestaat veel anekdotisch bewijs dat mensen het beste presteren als ze neerslachtig zijn. Einstein heeft ooit gezegd dat hij droevig gestemd was op de dag dat hij de basis voor zijn relativiteitstheorie bedacht."
Toelichting werkwijze onderzoek (zie signaalwoorden: middel - doel)	III Om te onderzoeken welke invloed stemmingen hebben op de prestaties, verdeelde hij 91 middelbare scholieren en studenten in drie groepen. De eerste groep kreeg een vrolijke film te zien, de tweede groep een deprimerende film en de derde groep kreeg een film voorgeschoteld met een neutrale inhoud. Vervolgens kregen de proefpersonen een aantal vragen voorgelegd. Die bleken beter te zijn beantwoord door de groep die de neerslachtig makende film had gezien dan door de andere groepen.
Conclusie/advies	IV Dat betekent overigens niet dat werkgevers de werplek meteen zwart moeten schilderen en dat ze treurmarsen moeten opzetten. Vrolijke werknemers zijn weer beter in andere taken, zoals brainstormsessies. "Maar de studies wijzen wel uit dat het van belang is dat mensen in de goede stemming zijn voor de taken die ze moeten verrichten ", aldus Kaufmann.

Uit: de Volkskrant, 20 september 20...

De centrale uitspraak of stelling is als **kernzin** vetgedrukt, evenals de conclusie. Verder zijn alleen die **kernwoorden** of trefwoorden vetgedrukt, die aangeven hoe de tekst schematisch kan worden samengevat.

Tekstvorm: Bericht. (Wel een leuk bericht, want zoiets zou docenten, bijv., toch heel vrolijk moeten stemmen...)

Tekstsoort: Informatieve tekst (nl. een verslag van een onderzoek).

Bouwplan: combinatie beschrijvende tekst en vergelijkingsstructuur. (Alinea III bevat een maatregelstructuur maar is een bijzaak.)

Hoofdgedachte: Onderzoek heeft uitgewezen dat somberder mensen voor een werkgever vaak van meer waarde zijn dan vrolijke werknemers. Een werkgever zou rekening moeten houden met welke taken hij of zij geeft aan sombere en aan vrolijke werknemers.

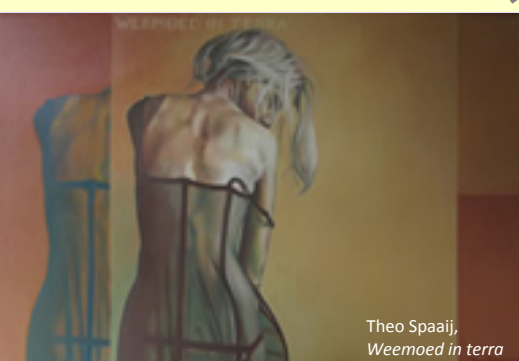
De tekst schematisch:

Onderzoek: Treurige mensen leveren beter werk dan vrolijke

- -
Vrolijke mensen: zelfoverschatting; onderschatting probleemoplossingsopdrachten (Positief: inbreng ideeën)

++
Neerslachtige mensen: minder zelfinschatting; meer verdieping in opdrachten; creatievere oplossingen

Conclusie/Advies: Taken afstemmen op algemene stemming werknemers

Theo Spaaij, Weemoed in terra

Inlas: Als je goed nadenkt, komt het menselijk denken precies overeen met de 4 bouwplannen voor teksten. Veel meer is er niet, de rest bestaat uit afleiden. Logisch redeneren is altijd lineair, behalve als je tot een zuiver oordeel moet komen of de beste oplossing. Dan moet je voorvallen, oorzakelijkheden, redenen, verklaringen naast, tegenover en onder elkaar gaan schikken en vervolgens wegen op feitelijkeheid. Dit wil bijvoorbeeld zeggen, zijn de feiten wel feiten en zijn het alle feiten. Bij tekstbenadering heet dat de vierde dimensie: de kritische of morele dimensie. In het verstand van de mens draait alles om feiten en als die er niet echt zijn, proberen we ze te maken. De kunst is, te weten welk denkkader (bouwplan) je op zeker moment nodig hebt en hoe de verbanden met andere denkkaders zijn, en waar er overlap is. Maar bij overlap wordt het gevaarlijk, daar komt gevoel erin. En Henk hierboven is het er mee eens. C1

Leesstappen of -strategieën: Totalschema

STAP 1: Oriënterend lezen (voorspellend lezen)			VORM
WAT	HOE	WAAROM	
De tekst vorm bepalen. Tekstvormen: A) gebruiksaanwijzing, (nieuws)brief, brochure/folder, recept, verslag, reportage, rapport, (pers)bericht, interview, informatief (beschrijvend) artikel, studietekst, prijsaanvraag (=zakelijk), informatieaanvraag etc. B) kranten- of tijdschriftartikel, specialistisch artikel, column in krant of tijdschrift, recensie, reportage, nota, plan, interview, ingezonden brief, klachtenbrief etc. C) advertentie, oproep, pamflet, affiche, folder, flyer, campagne, bedrijfspresentatie, nieuwsbrief, offerte etc.	Bekijk de opmaak of lay-out van de tekst: * titel * inhoudsopgave (bij boek, rapport, katern e.d.) * koppen en tussenkoppen (of paragraafkoppen) * vette tekstdelen (bv. redactionele inleiding) * cursieve tekstdelen (bv. interviewvragen) * illustraties plus evt. bijschriften * bronvermelding Trek waar mogelijk conclusies uit de opmaak of lay-out van de tekst (zie boven). Probeer bewust na te gaan wat je zelf al weet over het onderwerp van de tekst.	* De tekstvorm moet lezen motiveren. * De tekst vorm hangt nauw samen met de tekstsoort of het tekstdoel , nl.: A) informeren B) overtuigen van een mening C) activeren/aansporen tot handelen. Het doel van een advertentie, bijvoorbeeld, is dat de lezer/luisteraar/kijker wordt aangespoord geld voor het product uit te geven.	
Voorspellen van het onderwerp van de tekst.		Titel / (tussen)koppen: Kunnen de hoofdgedachte bevatten, uitspraken zijn of aandachtstrekkers. Illustraties: Kunnen een aanvulling zijn op de titel. Bronvermelding: Blad of schrijver bekend? Beslissen of je de tekst gaat lezen. (Behalve op school, dan heb je lekker niks te beslissen.)	
Tekst publiek bepalen: jongeren / volwassenen / algemeen geïnteresseerden / specifieke groep ?			

STAP 2: Globaal lezen (vluchtig lezen; 'skimmen')				HOOFDZAKEN
Tekst soort bepalen en het daarmee samenhangende tekstdoel . A) Informatieve teksten > informeren B) Overtuigende teksten > met argumenten overtuigen van mening(en) C) Activerende of aansporende teksten > aansporen tot handelen	Eerste en laatste alinea helemaal lezen. Eerste (en/of laatste) zin van elke alinea lezen. Hierdoor lees je in een goed opgebouwde tekst meteen de kernzinnen . Deze kernzinnen bevatten de hoofdzaken . Als je de kernzinnen met elkaar verbindt, heb je in principe de samenvatting van de tekst. Tekststructuur = aansluiting alinea's onderling.	* Het snel zoeken van de hoofdzaken / hoofdgedachte in een tekst. * Een indruk krijgen van de toon van een tekst (zakelijk? ironie? sarcasme?) * Onder overtuigende tekst wordt ook verstaan: commentariërende en/of beschouwende tekst. Dikwijls spreekt men ook van betog N.B.) De meeste teksten zijn mengsoorten. Je noemt ze b.v. overwegend informatief, of overwegend beschouwend enzovoort.		
Het bouwplan of de tekst structuur bepalen.		Het bouwplan (de argumentatiestructuur v/d aansluitende alinea's) is: * een eerste aanwijzing voor de inhoud van inleiding, kern en slot ; * een schematische weergave van de hoofdzaken en de tekstverbanden (signaalwoorden!) (in dit opzicht is het bouwplan ook bepalend voor de alineaverdeling) ; * een eerste hulp bij het samenvatten of schrijven van een zakelijke tekst.		

Beschrijvende tekst	Probleemtekst	Vergelijkingstekst	Maatregeltekst
wie? wat? (+waarom?) (+ hoe?) waar? wanneer?	probleem/kwestie o oorzaak/oorzaken (gevolgen) o x (oplossing)	onderwerp/kwestie + + - - arg./feiten; arg./feiten; voordelen nadelen Oordeel/Advies	maatregel waarom? hoe? x effect
LET OP: * Binnen een tekst kunnen verschillende bouwplannen met elkaar verbonden zijn. * Een bouwplan zegt op zich niets over het tekstdoel (info., overtuigen, aansporen).			

STAP 3: Intensief lezen (zoekend of studerend; afleiden; betekenis; 'scannen')			DETAILS
Tekst verbanden : Doorzien van argumentatie en gedachtegang.	Onderstaande signaalwoorden zijn de belangrijkste. Er zijn er meer maar meer op zinsniveau.	Signaalwoorden geven vaak alineaverbanden aan en daarmee het bouwplan van de tekst. Ze kunnen je helpen doorzien wat de functie van een tekstdeel is ten opzichte van de gehele tekst. Een tekstgedeelte kan bv. een inleiding zijn, de centrale vraag presenteren, argumenten noemen, voorbeelden geven, een uitwerking/ tegenstelling zijn van het voorgaande, een verklaring geven, een nieuw gezichtspunt of nieuwe stelling naar voren brengen, een conclusie bevatten etc.	
TEKSTVERBAND opsomming overeenkomst tegenstelling/verschil oorzaak-gevolg reden/verklaring doel-middel toelichting conclusie	SIGNAAL- of VERBINDINGSWOORDEN (voorbeelden) ook, ten eerste/tweede, bovendien, behalve, verder, tevens, daarnaast, en, of net als, zo ook, evenals, soortgelijke, hetzelfde, vergeleken met... maar, echter, niettemin, daarentegen, hoewel, of...(of), i.p.v., toch, anderzijds door, doordat, zedat, opdat, te wijten aan, dankzij, dan ook, zodoende, derhalve want, omdat, aangezien, daarom, vanwege, namelijk, wegens, om (te), door (te), daarmee, waarmee, opdat, d.m.v., m.b.v. zo, ter illustratie, bijvoorbeeld, immers samenvattend, kortom, dus, immers, zodoende, concluderend, kennelijk, dan ook	Nagaan in hoeverre een tekst informatief dan wel overtuigend of aansporend is. Betekenis en strekking van woorden / zinnen zijn mede afhankelijk van context.	
Stellingen/beweringen/uitspraken: Onderscheiden van feiten en meningen .	Feit: 100% bewijsbare wetenswaardigheid (bv. uit onderzoek) Mening: kan door goede argumentatie de geloofwaardigheid van een feit krijgen maar is altijd aanvechtbaar.		
De context (samenhang) doorzien =	= ... de aanleiding/herkomst van tekst achterhalen.		

STAP 4: Kritisch lezen			TOON, STIJL, 'TUSSEN DE REGELS'
Informatieve teksten: Informatiewaarde bepalen.	Feiten : Hoe objectief ? Hoe relevant? Standpunten : Relevant? Subjectiviteits waarde?	Kwaliteit/geloofwaardigheid van tekst bepalen en zodoende de tekst in zijn geheel beoordelen .	
Overtuigende/aansporende teksten: Geloofwaardigheid van standpunten, argumenten en conclusies bepalen.	Zakelijk? Moreel? Emotioneel? Argumenten : Argumenten zuiver of drogredenen? Conclusies: Sluiten ze aan op bouwplan / argumenten?	Op grond van feitelijkheid, zakelijkheid en relevantie bepalen wat hoofdzaken en bijzaken zijn, teneinde tot een zakelijke of schematische samenvatting te kunnen komen.	
Samenvatten: Kernzinnen / Hoofdzaken verbinden zodat het bouwplan van de tekst herkenbaar blijft. (Let op signaalwoorden!) Hoofdgedachte: Een 'samenvatting van de samenvatting' in één of twee zinnen omschreven. (Let op het bouwplan!)			

In ROUTEPLANNER 4, **Zakelijke teksten lezen II**, worden aan de hand van dit stappenplan soorten tekstvragen toegelicht. Bovendien wordt uiteengezet op welke manieren een tekstschrijver zijn lezers probeert te overtuigen van zijn gelijk, door middel van feiten of argumenten. En als hij/zij feiten als bewijsmateriaal gebruikt, hoe zuiver of juist hoe selectief zij die dan wel?